

Sedos šaltinis

Turistinė vertė

Sinonimai

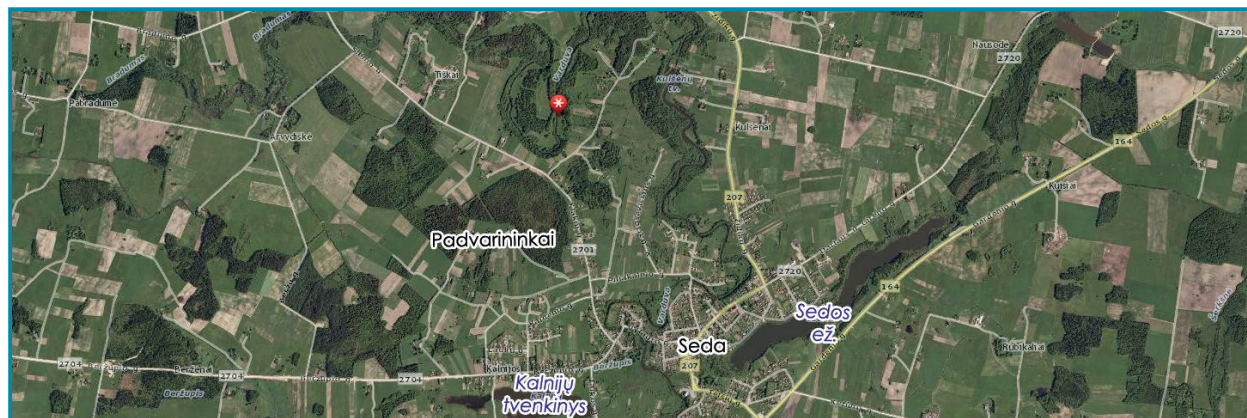
Užpilių šaltinis,
Gyvasis šaltinis

Koordinatės

LKS: 380372; 6229329

Adresas

Mažeikių r. sav., Sedos sen.,
Varduvos kairysis krantas,
upės didžiajame vingyje
prie Padvarininkų kaimo.
Šaltinis yra Užpilių, vad.
Mildos slėnyje, 290 m į šiaurę
nuo sodybos galakaimyje
ir 320 m į PR nuo Rimolių
piliakalnio. Prie jo patogiau
vykti per Sedą (24 km į PV
nuo Mažeikių), vakariniu
miesto pakraščiu pasukant
Sedos – Ylakių rajoniniu
keliu (asfaltu). Pavažiavus
apie 1 km, ties išsitiesinančiu
asfalto posūkiu sukti vietiniu
keliu dešinėn (į ŠR), kuris už
keleto šimto metrų pasiekia
naujai įrengtą aikštelę su
iškastu keturkampiu tvenkinu
(prūdu). Iš aikštelės leisti
pakalnėn, link pavienio beržo,
kur slėnio stačiame šlaite
įrengti laipteliai su turėklais, o
žemiau ir takas paupiu. Jis per
laukiniais žolynais viešingą
Mildos slėnio pievą už
100–140 m atvęs prie šaltinio ir
filituko per Varduvą. Varduvos
kraštovaizdžio draustinio
pietinė dalis, Rimolių
archeologinis kompleksas

Aplinka

Sedos apylinkės yra Rytų Žemaičių plynaukštės su šiauriau plyninčiomis lygumomis sanglaudoje, kur abipus Varduvos upės iš Pietų atsidriekusi Alsėdžių–Varduvos apskalauta moreninė plynaukštė. Joje vyrauja pamatinės morenos banguotos lygumos (gIIIbl, lgIIIbl, fIIIbl) apylygis (110–125 m NN) reljefas su atskiromis lėkštomis kraštinėmis ledyninėmis (gtIIIbl, lgtIIIbl) formomis. Plynaukštės pakraštį nuo žemų (95–105 m NN) su Sedos giria, Renavo ir Žemalės miškais šiaurinių lygumų atskiria aukštesnis (120–130 m NN) Sedos moreninis kalvagūbris savo gūbriuotą, išraižytą raguvų priemolingą (gtIIIbl) paviršių iškėlęs prie Ketūnų, Kuisių, Nausodės, Kulšėnų ir kitapus Varduvos, ties Gruste, Pabradume ir Žadeikiais. Smulkiai ir lėkštai kalvelėmis nusėtą kalvagūbrį pajvairina ir perskrodžia būdingas Žemaičiuose siauras Sedos ežero (108,8 m NN) rininis dubaklonis, vaizdingai įgriuvęs atviruose laukuose palei pat Sedos–Mažeikių kelią. Šį kalvagūbrį į dvi dalis perskiria ir Varduvos pralaužtinis slėnis, savo didžiausias kilpas suraitęs kiek žemiau (šiauriau) Sedos. Varduva,

kairysis 96 km ilgio Ventos intakas, besiverždama per Sedos moreninį kalvagūbrį tarp Kulšėnų ir Tiškų kaimaviečių suriečia išpūdingą dvigubą vingį. Jo didžioji (rytinė) kilpa apsuka net nuo Sedos atsidriekusį pailgą su 119–125 m NN aukščio ketera moreninį (gtIIIbl, gIIIbl) gūbrį. Mažesnės (vakarinės) kilpos vidus išklotas įvairiu smėliu (aIV), o jos išoriniai ar kairiakrančiai šlaitai iškelti kraštine (gtIIIbl) morena. Vingiuose tai atitoldama, tai prisišliedama prie pat 10–15 m aukščio šlaitu kilpuoja apie 102–99,3 m NN lygio vagos tėkmė. Mažosios kilpos kairiajame krante, apie 101 m NN arba 1–1,5 m aukščiau upės vandens ir 10–15 m į rytus nuo upės vagos liejasi Sedos (Užpilių) šaltinis.

Dabartinė būklė, kaptazas

Šaltinis veržiasi vaizdingame, Varduvos kilpose užsislėpusiame Mildos slėnyje. Dabar gražiu akmenų rentinuku su ažuoliniu dangčiu papuoštas šaltinis yra upės pavagyje, greta užslinkusios ir meldais želiančios senvagės, jos aukštesniame krantelyje prasideančioje terasos lankoje. Ištakos židinyje įleisti keli betono žiedai su viduje įmūrytais geležies

lankstais (laipteliais), užtvindyti apie 1,5 m vandens stulpo. Virš žemės paviršiaus iškilęs apie 60 cm aukščio ir 70 cm skersmens žiedas, apmūrytas nedideliais rieduliais. Jo apatinėje dalyje įstatytas metalinis vamzdis vandens pertekliui nutekėti į akmenimis apdėliotą išplovą, kuria čiurlena guvi srovė į čia pat tekančią upę.

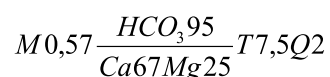
Vandens fizikinės savybės

Vanduo skaidrus, bekvapis. Nutekančioje išplovoje daug geležies nuosėdų, rentinio dugne ir ant sienelių geležies pėdsakų nematyti. Išmatavus mobiliu matuokliu (2014-06-18) vanduo buvo 7,5 °C temperatūros, silpnai šarminis (pH = 7,19). Savitasis elektros laidis (SEL – 558 μS/cm), vandens oksidacinis ir redukcinis potencialas (Eh = -156 mV), mažai deguonies (O₂ = 0,36 mg/l).

Vandens cheminės savybės

Šaltinio vanduo gėlas, turi daug mineralinių medžiagų (bendras ištirpusių mineralinių medžiagų kiekis 566 mg/l). Jis kietas, pasižymi karbonatiniu virinant lengvai pašalinamu kietumu (bendrasis kietumas 6,43 mg-ekv/l). Tyrimo metu nustatyta nedidelė, artima foninei nitratų (0,33 mg/l) ir amonio (0,31 mg/l) koncentracija. Vandenyje labai didelė geležies koncentracija, patvirtinanti, kad tai kylantis šaltinis (3,19 mg/l).

Cheminės sudėties formulė (ekv/%)

Nustatomo komponento pavadinimas	Nustatyta vertė		
	mg/l	mg-ekv/l	ekv. proc.
Ištirpusių mineralinių medžiagų suma	566		
Sausoji liekana 180 °C	354		
Bendrasis kietumas		6,43	
Karbonatinis kietumas		6,18	
Nekarbonatinis kietumas		0,25	
Anijonai:			
Chloridai, Cl ⁻	11,52	0,33	4,49
Sulfatai, SO ₄ ²⁻	< 2,12	0,04	0,54
Hidrokarbonatai, HCO ₃ ⁻	425,03	6,97	94,83
Nitritai, NO ₂ ⁻	< 0,02	0,00	0,00
Nitratai, NO ₃ ⁻	0,33	0,01	0,14
Katijonai:			
Natris, Na ⁺	10,34	0,45	6,45
Kalis, K ⁺	3,35	0,09	1,29
Kalcis, Ca ²⁺	93,11	4,65	66,62
Magnis, Mg ²⁺	21,62	1,78	25,50
Amoniakas, NH ₄ ⁺	0,31	0,01	0,14
Kitos analitės:			
pH, pH vienetai 20 °C	7,35		
Permanganato skaičius, mg O/l	2,72		
Bendroji geležis, Fe mg/l	3,19		
Savitasis elektros laidis, μS/cm	602		

Tautosakinės, kraštotyrinės, istorinės žinios

Legendos byloja, kad „šiame slėpiningame slėnyje augę šventi ažuolai, Varduvos upės vingyje buvus įkurdinta Sedos žinyčia, kurioje kurenosi šventoji ugnis, o Milda buvusi šios žinyčios vaidilučių vyriausioji, besirūpinanti, kad merginos tinkamai pasirengtų šeimyniniam gyvenimui“. Mildos slėnyje ir dabar dar veržlus Užtilčių (Gyvasis) šaltinis, kurio vanduo, pagal vietinius žmones, gydo visas ligas, o ypač akių. Kalbama, kad net iki 1908 m. visas slėnis buvo apaugęs ažuolais, kurių niekas nekirto, o apie 1925 m. čia stovėjo 3 kryžiai ir vieta laikyta sakralia. Senovėje ši atoki nuo žmonių slapvietė su Rimolių piliakalniu buvo viena iš svarbesnių pagoniškos Lietuvos šventviečių, tai savo darbuose mini P. Tarasenska, V. Vaitkevičius.

Tipas

Kylantis(?) aliuvinės terasos pakraštyje. Galima susiliejančio gruntinio ir spūdinio vandens ištaka

Režimas

Nuolatinio veikimo

Vandeningumas

Mažo arba vidutinio vandeningumo. Vizualiai vertinant debitas – apie 1–2 l/s arba 5–7 m³/h

Vandens tipas

Kalcio, magnio hidrokarbonatinis

Aprašė:

P. Gedžiūnas,
Z. Zanevskij, 2015